

[Justitsministeren]

generelt ikke bør finde anvendelse for skader, der forvoldes under udøvelse af erhvervsvirksomhed. Lovforslaget imødekommer disse synspunkter, idet der efter forslaget er erstatningsansvar, såfremt en skade er forvoldt ved udøvelse af offentlig eller erhvervs-mæssig virksomhed eller virksomhed, der kan ligestilles hermed. Herved bevares erstatningsreglernes præventive betydning uændret inden for disse områder.

Der foreslås endvidere gennemført en lempelsesregel for erstatningsansvar. Efter reglen kan erstatningsansvaret nedsættes eller bortfalde, når ansvaret vil virke urimeligt tyngende for den erstatningsansvarlige, eller når ganske særlige omstændigheder i øvrigt gør det rimeligt. Ved afgørelsen skal der efter reglen tages hensyn til skadens størrelse, ansvarets beskaffenhed, skadevolderens forhold og skadelidtes interesse samt til foreliggende forsikringer. Reglen er tænkt som en art »sikkerhedsventil«, der skal kunne anvendes i undtagelsestilfælde, hvor betaling af fuld erstatning vil pålægge skadevolderen en byrde, som ud fra sociale og humanitære synspunkter virker uacceptabel, eller hvor ganske særlige omstændigheder i øvrigt gør det rimeligt at lempe ansvaret.

Det foreslås endvidere, at man ved alle former for erstatningsansvar kan se bort fra egen skyld i samme omfang, som man kan lempe en skadevolders ansvar efter den almindelige lempelsesregel.

Endelig foreslås regler om arbejdstagers erstatningsansvar. De foreslåede regler bygger på det synspunkt, at ansvaret for ansattes skadegørende handlinger i de fleste tilfælde bør bæres af arbejdsgiveren, i hvis interesse den skadevoldende adfærd er udvist.

Idet jeg i øvrigt henviser til lovforslaget og bemærkningerne til dette, skal jeg anbefale forslaget til det høje tings velvillige behandling.

Skriftlig redegørelse:

Redegørelse af 14/12 83 vedrørende arbejdstidspolitik.

(Redegørelse nr. R 5).

Arbejdsministeren (Grethe Fenger Møller):

I. Indledning

Igennem de senere år har debatten om virkningerne af en samlet arbejdstidspolitik fået en mere fremtrædende placering i den økonomiske og politiske debat. Formålet har ikke mindst været at vurdere mulighederne for bevidst at anvende en fremrykket arbejdstidsnedsættelse – dvs. uden at der er et naturligt grundlag i produktionen og samfundsøkonomien herfor – som et instrument til at styrke beskæftigelsen.

Interessen for en arbejdstidspolitik kom senest til udtryk ved den dagsorden, der blev vedtaget i folketinget den 24. maj 1983, hvorefter regeringen opfordres til at indlede drøftelser med arbejdsmarkedets parter med henblik på at tilvejebringe et grundlag for at vurdere de samfundsmæssige virkninger af en samlet arbejdstidspolitik og afgive en redegørelse herom til folketinget inden udgangen af 1983. Arbejdstidspolitikken skal således også vurderes ud fra en bredere sammenhæng end den sædvanlige, hvor der – med baggrund i den økonomiske krise – har været tendens til i første række at beskæftige sig med de beskæftigelsesmæssige og samfundsøkonomiske virkninger af arbejdstidspolitiske foranstaltninger.

Det er et væsentligt og positivt træk ved den aktuelle debat, at den efterhånden har bevæget sig væk fra alene at være en diskussion om den daglige eller ugentlige arbejdstid til også at omfatte en lang række foranstaltninger, som har det tilfælles, at de i et eller andet omfang har betydning for lønmodtagernes samlede deltagelse i arbejdslivet såvel i løbet af dagen og ugen som i løbet af året og i løbet af hele livet. Dette skyldes ikke mindst det forhold, at der nu også anlægges en række andre og bredere synsvinkler på arbejdstidsproblemet, f.eks. familie-, ligestillings- og uddannelsespolitiske.

Det er vigtigt at understrege, at spørgsmålet om den ugentlige arbejdstid og dennes tilrettelæggelse her i landet afgøres ved forhandling mellem arbejdsmarkedets parter, og at der under debatten forud for folketingets vedtagelse af dagsordensforslaget var almindelig politisk enighed herom. Ændring af forholdene forudsætter altså enighed: Formålet med denne redegørelse er derfor først og fremmest at give parterne på arbejdsmarkedet mulighed for en samlet fremlæggelse af synspunkter og argumenter, således at der skabes et grundlag for nu eller i en senere

[Arbejdsministeren]

fase at konstatere, hvor modstridende synspunkter og interesser kan forenes.

II. Arbejdstidstilrettelæggelse

Tilrettelæggelsen af arbejdstiden har afgørende betydning for udnyttelsesgraden af det samlede produktionsapparat – dvs. såvel maskiner som bygninger og arbejdskraft. Hertil kommer, at såvel tilrettelæggelsen af arbejdstiden som dens spredning i løbet af døgnnet har afgørende betydning for indretningen og anvendelsen af hele servicesektoren, ikke mindst den del heraf, der varetages af det offentlige. Placeringen af den daglige arbejdstid og arbejdstidens tilrettelæggelse i øvrigt sker hovedsagelig på grundlag af traditioner. Så at sige alle overenskomster indeholder bestemmelser om arbejdstidens placering m.v. Inden for de angivne rammer bestemmer arbejdsgiveren, hvorledes arbejdstiden i øvrigt skal tilrettelægges. Overenskomsterne kan indeholde regler om arbejde på forskudt arbejdstid, om arbejde i holddrift, om deltid eller om flekstid. Ca. $\frac{3}{4}$ af de beskæftigede lønmodtagere har fast arbejdstid (fortrinsvis i dagtimerne), mens $\frac{1}{4}$ har skiftende arbejdstid. Der er en betydelig variation mellem de forskellige erhverv.

Alt i alt udnyttes produktionsapparatet i et begrænset antal af årets timer. For mange virksomheder er udnyttelsen af produktionsapparatet begrænset til mindre end en fjerdedel af årets timer. En højere udnyttelse ville øge kapitalens produktivitet, og omvendt ville en arbejdstidsnedsættelse uden en samtidig ændret tilrettelæggelse af arbejdstiden sænke kapitalens produktivitet. En høj produktivitet er den første betingelse for høj konkurrenceevne og dermed for høj beskæftigelse.

Mulighederne er dog forskellige for de forskellige brancher. Inden for visse brancer, f.eks. serviceerhverv, er arbejdspresset ujævnt fordelt på dagen eller året. Her er der behov for, at mængden af arbejdskraft følger arbejdspresset. I en række andre brancher, hvor produktionsprocessen i forvejen er kontinuerlig, kan det ikke lade sig gøre at øge udnyttelsen af produktionsapparatet, f.eks. gennem øget skifteholdsarbejde.

Også fra de individuelle lønmodtagers side kan der være ønske om og behov for en mere smidig arbejdstidstilrettelæggelse. Disse ønsker vil måske i nogle tilfælde i dag gå i

en anden retning end virksomhedens ønsker, f.eks. i spørgsmålet om (en øget) anvendelse af holddrift. Der vil imidlertid også være tilfælde, hvor ønskerne falder sammen. Det er derfor en vigtig opgave at få kortlagt de reelle behov hos begge parter, således at udviklingen ikke sættes i stå på grund af traditioner og fastlåste, forudindtagne holdninger.

III. Arbejdstidsnedsættelse

Et af de væsentligste argumenter i den løbende debat for en nedsættelse af arbejdstiden er, at det vil medføre en mindskelse af arbejdsløsheden. Beskæftigelseseffekten af en arbejdstidsnedsættelse afhænger af virksomhedernes reaktion på en arbejdstidsnedsættelse. Her kan den enkelte virksomhed vælge mellem:

1. *Nedskæring af produktionen*, hvilket vil være den oplagte mulighed for virksomheder med afsætningsvanskeligheder. Det vil være en måde for virksomheden til at undgå lagerophobning, ledig arbejdskraft i virksomheden eller afskedigelser.

2. *Øget overarbejde*, hvilket kan være en overgangsløsning for mange virksomheder, hvor ansættelse af flere fuldtidsmedarbejdere vil være vanskelig inden for de givne rammer. Det kan være virksomheder med et ujævnt produktionsmønster eller virksomheder med et meget kostbart kapitalapparat, hvor overarbejde – der eventuelt kompenseres med afspadsring – på længere sigt kan være en rentabel løsning ved en nedsat normalarbejdstid. Især mindre virksomheder vil – i hvert fald i første omgang – vælge enten den reaktion eller en nedskæring af produktionen fremfor nyansættelser.

3. *Øget produktivitet gennem forbedret arbejdstilrettelæggelse*, hvor den enkelte virksomhed, afhængigt af arbejdets og arbejdstidsnedsættelsens art, kan forsøge at kompensere for det faldende antal arbejdstimer pr. ansat ved bedre tilrettelæggelse af arbejdsgangen. I mange virksomheder vil mulighederne for produktivitetstigninger gennem bedre arbejdstilrettelæggelse være begrænsede, fordi metoden allerede er anvendt til omkostningsbegrænsninger. Men i andre virksomheder kan der muligvis stadig vindes tid ved en bedre tilrettelæggelse. Ændret arbejdstilrettelæggelse vil i mange tilfæl-

[Arbejdsministeren]

de ske i forbindelse med en forbedring af kapitalapparatet.

4. Øget produktivitet gennem *ændret arbejdstidstilrettelæggelse*, jfr. afsnit II.

5. Øget produktivitet gennem *investeringer* i forbedret kapitalapparat, idet en arbejdstidsnedsættelse, i den udstrækning den fordyrer enhedsomkostningerne til arbejdskraft, vil gøre et stadig mere avanceret kapitalapparat rentabelt. Selv om der ikke gives lønkompen- sation, kan arbejdskraften fordyres, *hvis* de indirekte omkostninger pr. ansat ikke sænkes svarende til eller *hvis* omkostningerne ved at oplære nyansatte er betydelige.

6. *Nyansættelser*, hvilket vil ske i alle de situationer, hvor ingen af de ovennævnte me- toder helt eller delvis modsvarer arbejdstidsnedsættelsen, det vil sige, hvor det anses for økonomisk rentabelt at øge medarbejderstaben. Omfanget af nyansættelser af- hænger i høj grad af arbejdstidsnedsættelsens udformning, herunder, om den er permanent eller ej, om den enkelte er borte fra virksom- heden i kortere eller længere tidsrum, hvor stort et omfang arbejdstidsnedsættelsen får, samt hvor forudsigelig dens virkning er for virksomhederne.

En nedsættelse af den ugentlige arbejdstid må tilrettelægges sådan, at lønstigningstakten ikke påvirkes. En større ugentlig nedsættelse med fuld kompensation vil uundgåeligt føre til øgede lønomkostninger for erhvervslivet og svække konkurrenceevnen. Mindre, lø- bende nedsættelser af den ugentlige arbejds- tid med stort set fastholdte nominelle time- lønninger gennem flere overenskomstperio- der kan derimod være vejen til en konkur- renceevnebevarende arbejdstidsnedsættelse, forudsat at der hos lønmodtagerne er præfe- renser for øget fritid fremfor lønstigninger.

Et skøn over de samfundsøkonomiske virkninger af en arbejdstidsnedsættelse må baseres på en række forudsætninger, hvis holdbarhed i høj grad kan diskuteres. Det gælder ikke mindst spørgsmålet om lønkom- pensation, men også antagelser med hensyn til produktivitetstigning, deltidsfrekvenser, konjunktursituation, finanspolitik, arbejds- markedssituation m.v., ligesom det er af be- tydning, om arbejdstidsnedsættelsen kun fin- der sted i Danmark eller ej.

Modsat krise og manglende efterspørgsel er det udtryk for en stor forenkling at påstå, at *den teknologiske udvikling* skaber arbejds- løshed. Der opstår imidlertid – såvel i den enkelte virksomhed som i erhvervslivet som sådant – en række omstillingsproblemer, som tager nogen tid, bl.a. til uddannelse. Som et bidrag til at løse problemerne, især i de brancher, hvor der ikke længere vil være be- hov for så megen arbejdskraft, kan arbejds- tidspolitiske foranstaltninger komme på tale, som f.eks. deltid og delpension. Den teknolo- giske udvikling skaber i sig selv de nødveni- ge økonomiske muligheder for sådanne ar- bejdstidspolitiske foranstaltninger og illustre- rer derved, at den er en betingelse for, at vi kan løse vore problemer.

Et alment og specifikt højt *uddannelsesni- veau* er en forudsætning for Danmarks posi- tion blandt de industrialiserede lande og for, at vi kan møde det økonomiske opsving. Desuden medfører en nedsættelse af arbejds- tiden såvel som den teknologiske udvikling et øget behov for uddannelse, hvis ikke der skal opstå mangel på arbejdskraft. Det er nødvendigt at bruge mere tid på uddannelse, bl.a. fordi det er en væsentlig forudsætning for eventuelt at gennemføre en arbejdstids- nedsættelse, at uddannelsesberedskabet er i orden.

Ud fra en *familiepolitisk* synsvinkel har arbejdstidsspørgsmålet i de seneste år på- kaldt sig en stigende interesse. Det skyldes i første række, at det nu er helt almindeligt, at begge forældre har tilknytning til arbejds- markedet – også mens børnene er små. Der har derfor været udtrykt ønske om at sikre forældre og børn mere tid sammen i det dag- lige, og det har været anført, at en nedsat arbejdstid er en forudsætning herfor, ligesom der har været peget på en øget adgang til deltid eller andre former for en mere flexi- bel individuel arbejdstid.

Arbejdstidspolitiske spørgsmål er også indgået i den *ligestillingspolitiske* debat. Det har været fremført, at ét af instrumenterne i ligestillingsbestræbelserne kunne være indfø- relse og udbredelse af deltidsarbejdet på om- råder, hvor det ikke er almindeligt i dag. Andre har peget på, at ligestillingen alene frem- mes gennem flere fuldtidsstillinger til kvinder i traditionelle mandeerhverv – gerne kombi- neret med en almindelig arbejdstidsnedsæt- telse, som vil give begge parter mere tid til

[Arbejdsministeren]

de familiemæssige forpligtelser. Endelig har der været peget på de ligestillingspolitiske muligheder i mere fleksible arbejdstidsmønstre.

Arbejdstidens længde, tilrettelæggelse m.v. har stor betydning for en *ældrepolitik*. Smidigere arbejdstidsregler vil være i overensstemmelse med mange ældre arbejdstagers ønsker om mere selvbestemmelse og kontinuitet. Nogle varetager uden problemer et fuldtidsjob, til de når pensionsalderen; andre ønsker og har behov for en mere fleksibel overgang til pensionisttilværelsen.

Udgangspunktet for en vurdering af sammenhængen mellem det fysiske og psykiske *arbejds miljø* og en samlet arbejdstidspolitik er det forhold, at hensynet til lønmodtagerens sikkerhed og helbred i visse tilfælde kan begrunde en nedsættelse af arbejdstiden og/eller en begrænsning af overarbejde og skifteholdsarbejde. Nedsat arbejdstid vil formentlig resultere i færre arbejdsulykker og betyde mindre daglig belastning og nedslidning, men det er ud fra et arbejdsmiljøhensyn afgørende, at en nedsat arbejdstid eller andre arbejdstidspolitiske foranstaltninger reelt indebærer en mindrebelastning af den enkelte.

V. Parternes synspunkter.

Regeringen har ført drøftelser om arbejdstidspolitikken med henholdsvis det private arbejdsmarked, det offentlige arbejdsmarked og med Industrirådet, Arbejderbevægelsens Erhvervsråd og Ligestillingsrådet.

Det private arbejdsmarked.

LOs udgangspunkt for en arbejdstidspolitik er organisationernes opfattelse af, at det ikke inden udgangen af 80'erne vil være muligt at genskabe fuld beskæftigelse. Det er derfor nødvendigt at anlægge en dobbelt strategi for at bekæmpe arbejdsløsheden, idet dette spørgsmål efter LOs opfattelse er mindst lige så vigtigt som de andre samfundsøkonomiske hovedproblemer, betalingsbalancen og underskuddet på statsfinanserne. Det indebærer dels en økonomisk og erhvervsmæssig politik, der styrker beskæftigelsen, produktionen og investeringer i nye arbejdspladser, dels en væsentlig forkortelse af den egentlige arbejdstid.

Ved vurderingen af, om en kortere arbejdstid overhovedet bidrager til at skabe øget beskæftigelse, og ved vurderingen af konsekvenserne for statsfinanserne og betalingsbalancen er der tale om et kompliceret samspil mellem mange faktorer: arbejdsproduktiviteten i den private sektor, omfanget af lønkomensationen, virksomhedernes tilpasning af det eksisterende produktionsapparat, den offentlige sektors personalepolitik, herunder ikke mindst omfanget af nyansættelser, konkurrenceevneudviklingen samt arbejdstidsmønstret. Det er LOs opfattelse, at det eksisterende materiale entydigt peger på, at en rigtigt tilrettelagt arbejdstidsforkortelse vil medføre positive virkninger over for såvel beskæftigelsen som betalingsbalancen og statsfinanserne. Man kan således ikke efter LOs opfattelse diskutere, om der er en gunstig effekt for beskæftigelsen af en arbejdstidsnedsættelse, men kun dens størrelse, afhængigt af, hvorledes nedsættelsen tilrettelægges.

Spørgsmålet om kompensation er et overenskomstanliggende, men en hel eller delvis kompensation bliver ikke et beløb, der »kommer oven i« den normale lønudvikling, og derfor bliver arbejdstidsforkortelsen et led i det samlede omkostningsforløb. Prisen for, at en nedsættelse af arbejdstiden kan give et bidrag til at formindske både ledigheden og underskuddet på betalingsbalancen, er, at lønmodtagerne er villige til at »bytte« en stigning i reallønnen med øget fritid. En arbejdstidsnedsættelse skal alene omfatte personer med en normalarbejdsuge på over 35 timer.

FTF er på en række væsentlige områder enig i LOs overordnede betragtninger, herunder at formålet med en arbejdstidsnedsættelse først og fremmest må være at øge beskæftigelsen både i den offentlige og den private sektor. FTF er ligeledes enig med LO i, at spørgsmålet om nedsættelse af arbejdstiden er et overenskomst- og aftaleanliggende, men mener, at det vil være nødvendigt gennem en lovmæssig opfølgning at sikre, at beskæftigelseseffekten også slår igennem i den kommunale sektor. Arbejdstidsforkortelsen bør efter FTFs opfattelse tage form af en kortere ugentlig – helst daglig – arbejdstid. Nærmere undersøgelser må gennemføres for at konstatere, hvordan det kan ske. I spørgsmålet om den lønmæssige kompensation er det FTFs

[Arbejdsministeren]

opfattelse, at denne ikke må gives på en måde, så de eksisterende lønsystemer forvrides.

Af blandt andet beskæftigelsesmæssige grunde bør alle beskæftigede omfattes af arbejdstidsnedsættelsen – uanset fagets normale arbejdstidsnorm inden arbejdstidsnedsættelsen – ligesom også de deltidbeskæftigede bør omfattes af en arbejdstidsreduktion. Gennem bestemmelser om afspadsering af – og ikke forbud mod – overarbejde må det sikres, at den beskæftigelsesmæssige effekt af en arbejdstidsreduktion ikke undermineres ved, at de ansatte blot får højere løn. Denne risiko er specielt stor for de deltidarbejdende. FTF advarer i øvrigt mod den stigende tendens til anvendelse af deltidbeskæftigelse. FTF mener ikke, at en arbejdstidsnedsættelse behøver at føre til en ringere udnyttelse af kapitalapparatet, og i virksomheder med holddrift kan en ændret arbejdstidstilrettelæggelse tværtimod medføre en bedre udnyttelse. En nedsættelse af arbejdstiden vil medføre en forøget uddannelsespolitisk indsats for at modvirke mangel på uddannet arbejdskraft inden for enkelte sektorer.

FTF anser det for helt centralt, at man gennemfører et analysearbejde, der kan belyse virkningerne af en arbejdstidsnedsættelse. Dette gælder ikke mindst inden for den offentlige sektor, hvor beskæftigelsesvirkninger, konsekvenser for serviceniveau, virkninger på standarder og normer samt uddannelsesbehov og -kapacitet bør undersøges nøje. Vigtigheden af dette krav om analysearbejde understreges yderligere af de kommunale organisationers synspunkt om, at omfanget af de kommunale ansættelser ikke kan kendes på grund af det kommunale selvstyre. FTF henviser i øvrigt til tidligere bemærkninger om arbejdstidstilrettelæggelsen og ønsker i relation til den offentlige sektor at påpege, at der inden for denne mange steder er en kontinuerlig drift, og de deraf følgende vagtskifteordninger bevirker, at diskussionen om arbejdstidsnedsættelsens form bliver en anden end i den private sektor.

DA mener, at en generel nedsættelse af arbejdstiden på mange måder vil have en negativ beskæftigelsesmæssig effekt. Omkostningerne pr. produceret enhed vil stige, fordi kapitalapparatet udnyttes mindre. De indirekte omkostninger stiger, fordi de i højere grad er personafhængige end tidsafhængige, og idet omkostningerne til en række eksterne

faciliteter også vil stige. Hertil kommer, at der efter DAs opfattelse vil være en overhængende risiko for, at en aftalt arbejdstidsforkortelse uden lønkomensation vil medføre et stærkt forøget lønpres, som vil medføre øget lønglidning, bl.a. fordi der i forbindelse med en generel arbejdstidsnedsættelse vil opstå problemer med at skaffe kvalificeret arbejdskraft.

DA mener, at de samlede samfundsøkonomiske virkninger af en generel arbejdstidsnedsættelse vil være: en tvivlsom beskæftigelsesmæssig effekt, en stigning i det offentlige personaleforbrug, forværring af statsfinanserne, øget inflation, forværring af betalingsbalancen på grund af en ringere konkurrenceevne og en ringere økonomisk vækst på grund af en dårligere udnyttelse af produktionsapparatet. Efter DAs opfattelse er der behov for andre – herunder også arbejdstidspolitiske – foranstaltninger: en mere smidig tilrettelæggelse af arbejdet, indførelse af et delpensionssystem, tilpasninger i lovgivningen om arbejdsløshedsforsikring, ændringer i reglerne om arbejdsgiverbidrag samt ændringer i arbejdsmiljølovgivningen. DA sætter spørgsmålstegn ved de makroøkonomiske modeller, der hidtil har været anvendt ved beregningerne af en arbejdstidsnedsættelses virkninger, især for så vidt angår: delighedsproblemet, produktivitetsudviklingen og lønelementets betydning.

SALA finder det uheldigt, at folketingsudtager et enkelt element af det traditionelle overenskomststof til politisk drøftelse, idet man kan frygte, at der herved skabes forventninger om en arbejdstidsnedsættelse ved overenskomstforhandlingerne i 1985. Den økonomiske situation for jordbrugserhvervene og dets følgeindustrier tilsiger ikke generelle arbejdstidsnedsættelser i de kommende år. En nedsat arbejdstid vil ikke have nogen beskæftigelseseffekt for de mindre virksomheder, men i stedet medføre en faldende produktion, der er tilpasset de ændrede arbejdstidsforhold. For alle virksomhedstyper vil virkningen blive forøgede omkostninger pr. produceret enhed. SALA peger endelig på, at der er et stort behov for en mere hensigtsmæssig arbejdstidstilrettelæggelse, hvorved kapitalapparatet kan udnyttes bedre med det resultat, at både beskæftigelse og produktion kan øges.

Det offentlige arbejdsmarked.

De offentligt ansatte under LO tilslutter sig de synspunkter, LO har fremført for det private arbejdsmarked: der er behov for en kortere arbejdstid, spørgsmålet er et overenskomstansluttende, og der ønskes en seriøs analyse af konsekvenserne af en nedsat arbejdstid. Behovet for en kortere arbejdsdag skal også ses ud fra en social og familiemæssig synsvinkel. Den øgede brug af deltid giver organisatoriske og overenskomstmæssige problemer og medfører stigende ulighed på arbejdsmarkedet. Der må ikke ske en yderligere vækst i deltidsarbejdet, sådan at flere og flere får et arbejde, de reelt ikke kan leve af.

LO mener ikke, at man kan betvivle, at det beskæftigelsesmæssige resultat af en arbejdstidsnedsættelse vil være positivt. Størrelsen af det positive resultat afhænger bl.a. af den offentlige sektors personalepolitik, hvor udgangspunktet må være nyansættelser, der helt modsvarer arbejdstidsnedsættelsen, og som i hvert fald modsvarer 2/3 af arbejdstidsnedsættelsen såvel i staten som i kommunerne, og af kompensationsspørgsmålet, hvor LO mener, at kompensationen er en del af det samlede overenskomstresultat, og at der således bliver tale om at vælge mellem større forbrug og øget fritid, men på en sådan måde, at solidariteten bevares.

For så vidt angår FTFs synspunkter henvises til sp. 3688.

AC finder ligesom FTF, at beskæftigelsen er det vigtigste ved arbejdstidsspørgsmålet, og forudsætter, at det indgående analyseres, hvorledes merbeskæftigelsen praktisk kan gennemføres i stat, amter og kommuner. Også de nødvendige uddannelses- og arbejdsmarkedsmæssige foranstaltninger må analyseres. Inden for ACs område er der særlige problemer med at sikre, at en arbejdstidsnedsættelse bliver effektiv, idet mange ansatte ikke har en højeste tjenestetid og derfor heller ikke faste regler for opgørelse og afspadsering af overarbejde. AC ønsker en nedsættelse af den ugentlige arbejdstid; ligestillingsmæssige og familiepoltiske hensyn taler for en reduktion af den daglige arbejdstid. Andre former for arbejdstidsnedsættelse, herunder sabbatordninger, kan komme på tale. AC mener, at der må findes en løsning på kompensationsspørgsmålet, som er neutral i for-

hold til lønrelationerne mellem de forskellige grupper af ansatte i den offentlige sektor.

Finansministeriet mener, at spørgsmålet om arbejdstidens længde er et rent overenskomst- og aftalespørgsmål, der må afklares inden for de udgiftsrammer, som regeringen kan tiltræde i forbindelse med kommende overenskomst- og aftaleforhandlinger.

Kommunernes Landsforening og *Amtsrådsforeningen* er enig med finansministeriet. De beskæftigelsesmæssige virkninger vil slå forskelligt igennem i de enkelte kommuner. Det kommunale selvstyre må respekteres og kan ikke bære statsligt fastsatte bindinger af personaleforbruget eller af serviceniveauet. For funktioner med f.eks. vagtordninger inden for døgninstitutionsområdet og sygehusvæsenet vil der af beredskabsmæssige årsager udløses en beskæftigelseseffekt i et fuldt omfang. En økonomisk konsekvensberegning er ikke mulig på nuværende tidspunkt.

Industrirådet, Arbejderbevægelsens Erhvervsråd og Ligestillingsrådet.

Industrirådet tror ikke på en generel arbejdstidsforkortelse som middel til at øge beskæftigelsen eller befolkningens velfærd. Der kan i stedet overvejes en mere fleksibel tilrettelæggelse af arbejdstiden, således at man i højere grad kan imødekomme individuelle ønsker hos medarbejderne – ikke mindst børnefamilierne – om ændret arbejdstid. *Industrirådet* finder det overordentlig tvivlsomt, om man kan få flere i beskæftigelse ved at sænke arbejdstiden, når man betænker de komplicerede sammenhænge, en arbejdstidsforkortelse vil virke i, og peger på, at de modeller, der anvendes til de samfundsøkonomiske beregninger, og som peger i retning af en vis positiv beskæftigelsesvirkning, er alt for grove til at virke overbevisende.

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd fremhæver, at arbejdsløsheden er vokset i alle de industrialiserede lande – uanset valget af økonomisk politik, dog mest hvor inflationsbekæmpelsen sættes højest. Med den teknologiske udvikling og den stigende erhvervsfrekvens for kvinder er det ønsketænkning at tro, at alle kommer i arbejde igen på fuld tid. Hvis der ikke gribes radikalt ind, tegner fremtiden dystert, både for de ledige, for dem, der i dag har arbejde, og for samfundet i det hele taget. *Erhvervsrådet* mener, at man

[Arbejdsministeren]

må gå to veje: dels må alle kræfter sættes ind på at få mere produktion i gang, stimulere afsætningen og skabe nye arbejdspladser samt fastholde og udbygge de eksisterende særforanstaltninger, dels må der ske en fordeling af det eksisterende arbejde, herunder med en væsentlig nedsættelse af arbejdstiden. Det er forkert, at en nedsat arbejdstid ikke afhjælper beskæftigelsesproblemerne, for selv om der i den private sektor vil komme en højere produktivitet, er der alligevel plads til nyansættelser. I den offentlige sektor er problemet et andet, her er antallet af arbejdspladser alene et politisk spørgsmål. Det er også forkert, at vi ikke har råd til en arbejdstidsnedsættelse. Derimod er arbejdsløsheden dyr, bl.a. fordi arbejdsevne og ekspertise forringes.

Ligestillingsrådet mener, at hensynet til ligestillingen og børnefamiliernes tarv betyder, at den daglige arbejdstid må sættes ned for alle. Udvidet adgang til deltid anses ikke for et brugbart instrument i ligestillingsbestræbelserne, fordi intet hidtil har vist, at mange mænd er interesseret i deltidsarbejde. Hvis andre peger på, at hensynet til produktionsapparatets udnyttelse medfører et behov for en mere fleksibel placering af den enkeltes arbejdstid i forbindelse med en generel nedsættelse af arbejdstiden, gør ligestillingsrådet opmærksom på, at det vil være foreneligt med ligestillingsbestræbelserne, forudsat at den offentlige service, butikkers åbningstider, trafikbetjeningen m.v. indrettes herpå. Ud over nedsat daglig arbejdstid peger Ligestillingsrådet også på ret til betalt frihed til uddannelse, udvidet barselorlov også for mænd, ret til fravær ved børns sygdom, sabbatår og nedsat pensionsalder som elementer i en arbejdstidspolitik. Mange kvinder hører til blandt de lavestlønnede, og Ligestillingsrådet finder, at det for dem er vigtigt, at en nedsættelse af arbejdstiden sker med en form for lønkompensation.

VI. Regeringens synspunkter.

Regeringen er enig med arbejdsmarkedets parter i, at spørgsmålet om arbejdstidens længde og placering er et overenskomstanliggende. Regeringen ønsker ikke at blande sig heri og har derfor ikke til hensigt at stille arbejdstidspolitiske forslag på baggrund af redegørelsen. Denne har derfor først og

fremmest til formål at medvirke til at lette fremtidige drøftelser på arbejdsmarkedet.

Regeringen har særligt overvejet to af de arbejdstidspolitiske foranstaltninger, der har stået i centrum ved drøftelserne med parterne. Udgangspunktet herfor har været en opfattelse af arbejdstidspolitikken som et instrument, der anvendes bevidst til at styrke beskæftigelsen.

Regeringen er skeptisk over for de beskæftigelsesmæssige og samfundsøkonomiske virkninger af en *nedsat arbejdstid*. Der er tale om en kompliceret beslutning, som næppe uden videre vil virke efter hensigten. Allerede på den baggrund er det udelukket, at det offentlige kan deltage i finansieringen af en arbejdstidsnedsættelse. Regeringen erkender, at en kortere arbejdsdag kan være positiv ud fra nogle bredere synsvinkler, herunder ikke mindst familiepolitiske, men en bevidst fremrykket nedsættelse af arbejdstiden kan næppe bidrage til at afhjælpe ledighedsproblemet. Dette må fortsat ske via den generelle økonomiske politik, der tager sigte på at fremme erhvervenes konkurrence- og indtjeningssevne og styrke produktionen og investeringer i nye arbejdspladser.

Regeringen mener derimod, at hvis der kan forventes positive beskæftigelsesmæssige konsekvenser af arbejdstidspolitiske foranstaltninger, kunne det ske igennem en mere fleksibel *arbejdstidstilrettelæggelse*. En opblødning af de stive arbejdstidsbestemmelser vil give den enkelte lønmodtager mulighed for at vælge en arbejdsdag, der er i overensstemmelse med individuelle ønsker og behov – hvilket bl.a. er væsentligt for børnefamilierne og for de ældre på arbejdsmarkedet. Desuden vil det give virksomhederne bedre mulighed for en optimal udnyttelse af kapitalapparatet og dermed et forbedret grundlag for en konkurrencedygtig produktion og udvidelse af beskæftigelsen.

Det er regeringens opfattelse, at hvis arbejdstidspolitiske instrumenter skal skabe grundlag for en forbedret beskæftigelse, er der formentlig tre betingelser, der skal være opfyldt: Samfundets samlede produktionsapparat skal arbejde i længere tid, der skal skabes muligheder for en øget fleksibilitet, der øger den enkeltes valgmuligheder, og endelig skal der i højere grad åbnes mulighed for, at længden og placeringen af arbejdstiden kan variere såvel fagligt, branchemæssigt og geo-

[Arbejdsministeren]

grafisk som for den enkelte lønmodtager og virksomhed.

Meddelelser fra formanden:

Formanden:

Der er ikke mere at foretage i dette møde.

I skrivelse af d.d. har udenrigsministeren i medfør af § 2 i lov nr. 297 af 10. juni 1971 om internationalt udviklingssamarbejde fremlagt en plan til udgiftsramme for bistandssamarbejdet for den femårsperiode, som begynder den 1. januar 1984.

Eksemplarer er fremlagt i meddelelsescentralen.

Der er foretaget ændringer i følgende udvalg:

Markedsudvalget (14/12 83):

Udtræder: Preben Steen Nielsen (S)
Nyt medl.: Heinesen (S)

Det politisk-økonomiske udvalg (14/12 83):

Udtræder: Helle Degn (S)
Nyt medl.: Heinesen (S)

Kommunaludvalget (14/12 83):

Udtræder: Preben Steen Nielsen (S)
Nyt medl.: Heinesen (S).

Folketingets næste møde afholdes i morgen, torsdag den 15. december 1983, kl. 9.00.

Angående dagsordenen skal jeg henvise til den i salen opslåede dagsorden.

Mødet hævet kl. 21.56
